

їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної Прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерства фінансів України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5. К., 2012. 84 с.

9. Duverger M. Methodes des sciences sociales. 3-me ed. Paris, Press universitaires de France., 1964.

ПИРІГ

Ігор Володимирович,
професор кафедри криміналістики,
судової та психіатрії
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ОТРИМАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИНАГОРОДИ

Розвиток України як незалежної демократичної держави, створення реальних гарантій захисту законних прав і інтересів громадян, здійснення соціально-економічних та політичних перетворень, наближення до європейських і світових стандартів життя можливо лише за умови злагодженої роботи професійно підготовлених правоохоронних органів, одним із завдань яких є швидке, повне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень. Одним з найнебезпечніших злочинів у сфері службової діяльності є прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою.

Вважаючи складність розслідування зазначених злочинів слідчому необхідно не тільки володіти всім комплексом професійних знань, а й вміло використовувати у своїй діяльності спеціальні знання, які значно розширюють можливості у збиранні, дослідженні та використанні доказової інформації. Значний відсоток нерозкритих злочинів пов'язаний з недостатньою обізнаністю слідчого щодо видів та форм спеціальних знань, необхідних для розслідування; недооцінювання можливостей залучення спеціалістів при проведенні слідчих (розшукових) дій; відсутність повної інформації щодо видів та можливостей судових експертиз, що можуть бути призначені при розслідуванні даної категорії злочинів.

Основною формою використання спеціальних знань є проведення експертиз. За результатами вивчення матеріалів кримінальних проваджень встановлено, що *найбільш поширеними судовими експертизами при розслідуванні одержання неправомірної вигоди службовою особою є: криміналістична, а саме почеркознавча та технічна експертиза документів; трасологічна (дакти-*

лоскопична); відео-, звукозапису; матеріалів, речовин та виробів, а саме спеціальних хімічних речовин.

Почеркознавча експертиза призначається при наявності у матеріалах кримінального провадження рукописного тексту чи підписів, виконаних підозрюваними. Вони можуть міститись у записних книжках, перекидних календарях, на окремих аркушах паперу та містити інформацію щодо осіб з яких отримано неправомірну вигоду, кількості отриманих грошей, часу зустрічей тощо. Об'єктом почеркознавчої експертизи є почерковий матеріал, в якому відображені ознаки почерку певної особи у тому обсязі, в якому їх можна виявити для вирішення поставлених завдань. Для проведення почеркознавчих досліджень рукописних записів та підписів надаються оригінали документів.

Орієнтовний перелік вирішуваних питань:

Чи виконано рукописний текст (рукописні записи) у документі (назва документа та його реквізити, графа, рядок) певною особою?

Чи виконані рукописні тексти (рукописні записи) у документі (документах) (назва документа та його реквізити, графа, рядок) однією особою?

Чи виконано підпис від імені особи (прізвище, ім'я, по батькові особи, від імені якої зазначено підпис) у документі (назва документа та його реквізити, графа, рядок) тією особою, від імені якої він зазначений, чи іншою особою? [1].

Технічна експертиза документів, а саме такий її різновид як експертиза реквізитів документів проводиться у разі виявлення у підозрюваного документів з ознаками зміни їх початкового змісту.

Основними завданнями технічної експертизи реквізитів документів є: встановлення фактів і способів унесення змін до документів (підчистка, травлення, дописка, переклеювання фотокарток, літер тощо) та виявлення їх первинного змісту; виявлення залитих, замазаних, вицвілих та інших слабо видимих або невидимих текстів (зображень) на різних матеріалах, а також текстів (зображень) на обгорілих та згорілих документах за умови, що папір, на якому вони зображені, не перетворився на попіл; встановлення виду та ідентифікація приладів письма за штрихами; визначення відносної давності виконання документа або його фрагментів, а також послідовності нанесення штрихів, що перетинаються; встановлення цілого за частинами документа; встановлення документа, виготовленого шляхом монтажу із застосуванням копіювально-розмножувальної та комп'ютерної техніки.

Орієнтовний перелік вирішуваних питань:

Яким способом (з використанням набору друкарського шрифту, шляхом малювання тощо) виготовлена дана друкарська форма?

Чи з одного набору (одного стереотипу, одним кліше) надруковані дані документи (наводяться їх найменування)?

Чи відповідає даний цінний папір (грошова купюра, облігація, лотерейний білет тощо) чинним нормативам на його виготовлення?

Яким способом і з використанням яких технічних засобів виготовлена дана грошова купюра (облігація, лотерейний білет), інший цінний папір?

Чи вносились у записи документа зміни? Якщо вносилися, то яким способом (підчистка, дописка, травлення, переклеювання літер та цифр тощо) і який зміст первісних записів?

Чи переклеювалась у документі фотокартка?

Чи замінювались у документі (зошиті, книзі) аркуші?

Чи є на обгорілих аркушах який-небудь текст і (або) зображення? Якщо є, то який (яке) саме?

Який зміст залитого чорнилом (зафарбованого, забрудненого, вицвілого тощо) тексту (печатки, штампа)?

Чи є в даному документі (аркуші паперу) невидимий текст і якщо є, то який саме?

Який зміст тексту, що відобразився в слідах тиску у записах на папері?

Яким друкарським засобом (тип, марка, модель) виготовлено даний текст?

Чи нанесено відбиток печатки (штампа) в наданому документі даною печаткою (штампом)?

Чи не виготовлено наданий відбиток на даному розмножувальному апараті (ксерокс та ін.)?

Чи виконані записи даним приладдям письма (кульковою ручкою, олівцем тощо)?

Чи не виготовлені (чи не виконані) дані документи (фрагменти документа) в різний час?

В якій послідовності виконувались фрагменти даного документа (підпис, печатка тощо)?

Чи мають спільну родову (групову) приналежність матеріали даного примірника друкованої продукції або документа (папір, клей, картон, фарбна речовина та ін.) з матеріалами, вилученими з певного місця (склад, цех, квартира та ін.)?

Основним завданням дактилоскопічної експертизи є ідентифікація особи за слідами її рук, які залишені на місці події. Частіше за все дактилоскопічна експертиза призначається у разі виявлення слідів рук на об'єктах, що є предметом незаконної винагороди: гроші, цінні папери тощо, або у разі висування версій щодо можливого знаходження слідів рук на таких об'єктах.

Орієнтовний перелік вирішуваних питань:

Чи є на даному предметі сліди рук і якщо так, то чи придатні вони для ідентифікації?

Чи залишені сліди рук конкретно (однією) особою?

Чи залишені однією особою сліди рук, вилучені в різних місцях?

Чи були сліди до вилучення на поверхні конкретного об'єкта?

Чи є ознаки перенесення вилучених слідів з однієї поверхні на іншу?

Експертиза відеозвукозапису проводиться у разі виявлення та вилучення матеріалів відеозапису з зображенням процесу отримання неправомірної

винагороди. Основними завданнями експертизи відеозвукозапису є: встановлення технічних умов та технології отримання відеозвукозапису; ототожнення особи за фізичними параметрами голосу.

Орієнтовний перелік вирішуваних питань:

Чи за допомогою даного технічного пристрою (відеомагнітофона, диктофона, відеокамери, спеціального засобу тощо) зафіксовані відеофонограма (фонограма) та її фрагменти?

За допомогою одного чи декількох технічних пристроїв зафіксовані конкретні фрагменти відеофонограми (фонограми)?

Чи є надана відеофонограма (фонограма) оригіналом чи копією?

Чи проводився запис відеофонограми (фонограми) безперервно?

Чи зазнавала змін надана відеофонограма (фонограма)?

Чи одночасно проводився запис відеозображення та звуку у відеофонограмі та чи відповідає зміст відеозображення запису звуку?

За допомогою одного чи декількох технічних пристроїв зафіксовані конкретні фрагменти відеофонограми (фонограми)?

Які відеофонограми (фонограми) містять область видаленої інформації технічного пристрою (цифрового диктофона, змінного носія інформації, іншого пристрою відео-, звукозапису тощо)?

Чи можливо відновити в повному обсязі або частково відеофонограму (фонограму) із змінного носія інформації?

Чи брали перелічені особи участь у зафіксованій на фонограмі розмові та які конкретно слова та фрази ними промовлені?

Скільки осіб брало участь у зафіксованій на фонограмі розмові?

Для ототожнення осіб за усним мовленням, зафіксованим у фонограмі, експерту надаються фонограми з порівняльними зразками у формі бесіди: діалогу, монологу. Зразки з усним мовленням повинні бути зафіксовані з достатнім рівнем запису, виконані на якісній апаратурі та носіях, які відповідають установленим стандартам, та з невеликим терміном використання, мати мовну співставність із досліджуваними фонограмами та достатній об'єм (10 хвилин розмови без пауз для кожної особи, чия мова ототожнюється). У разі потреби для відбирання зразків запису залучається спеціаліст. Експерту також обов'язково надається протокол прослуховування фонограм з роздрукованим текстом розмов.

Експертиза матеріалів, речовин та виробів, а саме спеціальних хімічних речовин проводиться у разі застосування при проведенні тактичної операції по затриманню підозрюваного спеціальних хімічних речовин для маркування ними предмету незаконної вигоди: грошей чи цінних паперів.

Орієнтовний перелік вирішуваних питань:

Яка природа речовини, наданої на дослідження?

Чи є нашарування спеціальних хімічних речовин на предметах-носіях (грошових купюрах, змивах з рук тощо)?

Чи мають надані речовини спільну родову належність? [1]

Бібліографічні посилання:

1. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз: Наказом Міністерства України № 53/5 від 8 жовтня 1998 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

ПЧЕЛІНА

Оксана Василівна,

доцент кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства
факультету № 1
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

**ТАКТИЧНІ ОПЕРАЦІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ
КОРУПЦІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ**

Проведення досудового розслідування злочинів корупційної спрямованості є складним і трудомістким процесом, який обумовлюється насамперед механізмом учинення названої категорії кримінальних правопорушень. Зокрема, для останнього характерним є використання злочинцем службових повноважень, авторитетності займаної посади, наявних корумпованих зв'язків; технологізація злочинної діяльності; вжиття заходів, спрямованих на протидію розслідуванню, тощо. Відповідно в більшості випадків розслідувати злочини корупційної спрямованості неможливо без проведення комплексу слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій, організаційних заходів. Такі комплекси прийнято іменувати тактичними операціями. Причому ефективність такого розслідування залежить не тільки від своєчасного й тактично правильного проведення названих заходів, а й від того, як вони поєднуються, взаємоузгоджуються між собою [1, с. 164-165].

У зв'язку із зазначеним можна вказати, що тактичні операції під час розслідування будь-якого злочину застосовуються як засоби вирішення проміжних тактичних завдань, обумовлених конкретною криміналістичною ситуацією, у випадку неможливості цього зробити шляхом проведення одиничних слідчих (розшукових) дій або інших заходів. При цьому зміст тактичної операції для кожного конкретного випадку з розслідування злочину буде індивідуальним, оскільки комплекс заходів буде варіюватися. Криміналістична наука формує типові тактичні операції для окремих видів, груп злочинів. Однак моделі таких операцій є орієнтовними для слідчого (детектива), оперативного працівника, прокурора. Тобто типові тактичні операції є своєрідними варіан-